

JAK WIELE WIEDZY WARTO ZDOBYĆ NA STUDIACH? STRATEGIE STUDIOWANIA NA PRZYKŁADZIE STUDENTÓW ZARZĄDZANIA POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ

*Paweł Ziemiański¹
Krzysztof Zięba²*

Streszczenie

Dane statystyczne dotyczące obiektywnej sytuacji osób kończących studia na uczelni wyższej (np. łatwość znalezienia pracy, początkowe zarobki) wskazują na racjonalność podjęcia decyzji o studiowaniu. Jednocześnie w obliczu głosów krytykujących system kształcenia wyższego, dla studentów najistotniejszym profitem osiąganym w wyniku studiów może stawać się dyplom ich ukończenia. W artykule opisane są przeprowadzone przez autorów badania jakościowe i ilościowe, których celem jest identyfikacja strategii studiowania obieranych przez studentów. Wykorzystano metodę sędziów kompetentnych, którymi byli studenci ostatniego semestru, którzy wskazywali ($n = 31$) i rangowali ($n = 30$) wiedzę niezbędną do tego, aby poradzić sobie na studiach. Uzyskane od nich informacje zostały wykorzystane do zidentyfikowania możliwych strategii studiowania, które następnie były oceniane przez studentów dopiero rozpoczynających studia ($n = 176$). Uzyskane wyniki wskazują na preferowanie przez studentów strategii kładących nacisk na jedynie niektóre elementy wiedzy dostępnej w czasie studiów. Ponadto, wybory strategii wskazywane przez studentów dopiero rozpoczynających studia są tożsame z wyborami wskazywanymi przez studentów ostatniego semestru. W opinii autorów uzyskane wyniki mogą zostać wykorzystane w praktyce edukacyjnej, na przykład do tworzenia bardziej zindywidualizowanych ścieżek studiowania..

Słowa kluczowe: edukacja wyższa, strategie studiowania, badania mieszane, studenci zarządzania.

¹ Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii / Gdańsk University of Technology, Faculty of Management and Economics, e-mail: pawel.ziemianski@zie.pg.edu.pl.

² Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii / Gdańsk University of Technology, Faculty of Management and Economics, e-mail: krzzieba@pg.edu.pl.

1. Wprowadzenie

Studiowanie stało się w Polsce bardzo powszechne. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkolnictwie wyższym wyniósł 46,9% w roku akademickim 2017/18 (Główny Urząd Statystyczny, 2018). Jeszcze w roku 1990/91 współczynnik ten wynosił 12,9% (Główny Urząd Statystyczny, 2014). Wydaje się, że decyzja o podjęciu studiów jest racjonalna w sytuacji osób, które zdały egzamin maturalny, gdyż wciąż pozwala na uzyskanie w pierwszej pracy wyższego wynagrodzenia. Bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych jest niższe od bezrobocia wśród osób, które kończą edukację na niższych poziomach kształcenia. Wskazują na taki stan rzeczy wyniki uzyskane w ramach badań Bilans Kapitału Ludzkiego. Poziom wskaźnika zatrudnienia, czyli stosunek liczby osób zatrudnionych do całkowitej liczebności danej kategorii rośnie wraz ze wzrostem wykształcenia i osiąga maksimum wśród osób mogących wykazać się wykształceniem magistersko-inżynierskim (Czarnik, Turek, 2012). Co więcej, wyższe wykształcenie jest społecznie pozytywnie postrzegane. Przeprowadzone kilka lat temu przez CBOS badanie wykazało, że ludzie uważają je za drugi najistotniejszy czynnik decydujący o sukcesie zawodowym (po wiedzy i kwalifikacjach, na równi z rzetelną pracą) oraz właśnie takiego poziomu wykształcenia pragną dla swoich dzieci (zadeklarowało tak ponad 80% respondentów) (CBOS, 2013).

Powyższe zestawienia wskazują na prawdziwość twierdzenia o tym, że warto studiować. Z drugiej strony z kolei nie odpowiadają na pytanie o to, w jaki sposób warto to robić. Jeśli wziąć pod uwagę powszechność studiowania w Polsce i liczbę osób rozpoczynających i kończących każdego roku studia wyższe, bardzo zasadne wydaje się pytanie, jak przebiega proces studiowania widziany z perspektywy studenta. Jest to między innymi pytanie dotyczące stosowanych przez studentów strategii studiowania, których przejawem jest dokonywany przez studentów sposób nadawania ważności poszczególnym elementom wiedzy, jakie nabywają w czasie studiów. Celem obecnego artykułu jest przyczynienie się do zapełnienia tej luki poznawczej poprzez z jednej strony zidentyfikowanie istniejących strategii studiowania i zweryfikowanie ich powszechności u osób kończących studia, a z drugiej sprawdzenie czy osoby rozpoczynające studia deklarują podobne strategie. Zostaną przedstawione wyniki przeprowadzonych przez autorów badań, których uczestnikami były osoby studiujące na ostatnim oraz na pierwszym semestrze kierunku zarządzanie na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej. Cel, jaki postawili sobie autorzy, wymagał przeprowadzenia badań jakościowych oraz ilościowych. Autorzy są przekonani o tym, że zastosowana metoda pozwoliła uzyskać dane mogące być podstawą do sformułowania argumentów w szerszej dyskusji o decyzjach wpływających na proces studiowania dokonywanych przez studentów w dobie powszechności edukacji wyższej, nawet w dość korzystnej obecnie sytuacji absolwentów na rynku pracy. W artykule zostanie najpierw zarysowane tło obecnej sytuacji na rynku pracy oraz z coraz

powszechniejszą krytyką obecnego systemu edukacji wyższej, a następnie zaprezentowane zostaną wyniki badań własnych pokazujących, jak w tej rzeczywistości funkcjonują studenci kończący i rozpoczynający studia. Artykuł zakończony zostanie dyskusją na temat wniosków wypływających z przedstawionych wyników badań.

2. Wpływ zmian na rynku pracy na sytuację absolwentów szkół wyższych

Jak już wspomniano we wstępie do niniejszego artykułu, podjęcie studiów wydaje się być racjonalnym wyborem ze względu na sytuację na rynku pracy. Zdecydowanie się na pierwszy, a nierzadko także na drugi stopień studiów wciąż daje przewagę nad rówieśnikami, którzy nie studiowali. Z drugiej strony informacje docierające z rynku pracy i dotyczące bezpośrednio absolwentów szkół wyższych są w swym wyrazie dalekie od jednoznaczności, a dominujący głos w dyskusji o jakości edukacji wyższej w Polsce jest krytyczny. Co roku publikowane są między innymi raporty z badań prowadzonych wśród pracodawców, którzy wskazują na problemy, jakie mają oni ze znalezieniem odpowiedniej liczby wykwalifikowanych pracowników (Kocór, Strzebońska, 2014). Znanym zestawieniem wyników dotyczących tego zagadnienia jest raport „Niedobór talentów” tworzony przez Manpower. Co roku na przykład inżynierowie są w Polsce jedną z grup, której niedobór pracodawcy odczuwają w najwyższym stopniu (Manpower, 2018). Dane te są spójne z pojawiającymi się w dyskusji o szkolnictwie wyższym głosami proponującymi położenie większego nacisku na zachęcanie ludzi do wyboru kierunków technicznych jako remedium na niedobór wykwalifikowanych pracowników. Trudno jest jednoznacznie ocenić czy mniejszy odsetek liczby absolwentów kierunków ekonomicznych i humanistycznych w stosunku do liczby absolwentów kierunków technicznych rzeczywiście przyniosłoby długookresowe pożądane skutki, szczególnie przy tak dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Niemniej jednak faktem jest, że studenci otrzymują informacje o tym, że studia nierzadko kształcą w nich nie te umiejętności i wiedzę, które są kluczowe dla powodzenia na rynku pracy. Jednym z najbardziej słyszalnych i szeroko komentowanych był głos byłego prezesa PZU Andrzeja Klesyka, który wyraził pogląd o istotnych wadach kształcenia wyższego w Polsce w obecnej formie (Klesyk, 2012). Zdaniem Klesyka absolwenci uczelni nie posiadają umiejętności nieschematycznego myślenia czy selekcjonowania wiedzy, a także nie potrafią pracować w zespole. O tym, że głos ten był bardzo wymowny mogła zdecydować między innymi pozycja PZU, który jest jednym z największych pracodawców w Polsce.

Warto w tym miejscu przytoczyć także poglądy jednego z najważniejszych przedstawicieli nurtu krytycznego w zarządzaniu, czyli Matsa Alvessona zawarte w książce pod wymownym tytułem Triumf pustki (Alvesson, 2013). Alvesson

analizuje w niej między innymi kondycję wyższej edukacji w dzisiejszym świecie. Uważa on, że na współczesnych uniwersytetach nacisk kładziony jest na ilość, a nie na jakość. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest jego zdaniem dominujące w krajach wysoko rozwiniętych przekonanie, w myśl którego ekspansja wyższej edukacji jest niezbędnym czynnikiem rozwoju ekonomicznego na świecie i jako taka nie powinna mieć w żaden sposób zdefiniowanych granic. Owo przekonanie jest zdaniem Alvenssona jedną z przyczyn tego, że studia stają się coraz bardziej powszechne i że oprócz nielicznych uczelni mogących wybrać studentów spośród najbardziej zdolnych absolwentów szkół średnich jest także wiele takich, które przyjmą z chęcią osobę po prostu posiadającą średnie wykształcenie. Alvensson wskazuje na to, że taka sytuacja doprowadza do stanu, który nazywa „deuniwersyfikacją uniwersytetów”. Pod tym terminem rozumie obniżenie poziomu kształcenia uniwersyteckiego poprzez na przykład coraz większą liczbę kursów wchodzących w skład programów kształcenia, których nazwy czy treści wydają się nie przystawać do uczelni wyższych. Proces ten może być postrzegany jako jeden z przejawów utraty jakości przez studia wyższe. Wśród przykładów Alvensson wymienia ekstrema, takie jak kurs zarządzania jedzeniem i napojami czy też kurs związany z naukowymi podstawami surfowania. Alvensson używa tych przykładów do pokazania zmian, jakie zaszły w podejściu do edukacji wyższej. Zastanawia się on wręcz nad tym czy wyższa edukacja nie stała się mechanizmem segregacji, którego działanie polega na tym, że osoby uzyskujące dyplomy zdobywają lepiej płatną pracę i stają się bardziej zamożne tylko ze względu na to, że mechanizmy funkcjonujące w dzisiejszym świecie ułatwiają im to poprzez faworyzowanie ich przez pracodawców, a nie ze względu na realne kompetencje. Niezależnie od tego, czy dość radykalne poglądy Alvenssona uznać można za słuszne, stanowią one kolejny wyraz tego, że edukacja wyższa uważana jest czasem za mało efektywną, nie do końca zgodną z potrzebami społeczeństwa, jeśli chodzi o liczbę i poziom kompetencji absolwentów poszczególnych kierunków studiów oraz coraz bardziej masową i nieelitarną, a w tym samym czasie stanowiącą nadal trafny wybór dla osób kończących szkołę średnią.

3. Jak studiować efektywnie?

Zastanawiające jest pytanie dotyczące tego, w jaki sposób studenci postrzegają swoje studia w obecnej sytuacji i jakie podejmują w związku z tym decyzje odnośnie tego, w jaki sposób najlepiej jest studiować. Wydaje się, że w oczach studentów najistotniejszym profitem związanym ze studiowaniem może stawać się dyplom wyższej uczelni. W myśl argumentów przedstawionych powyżej może on stawać się przepustką do większych możliwości na rynku pracy, warunkiem koniecznym do konkutowania z rówieśnikami. W takiej sytuacji działaniem mogącym zwiększyć ich szanse na rozwój kariery jest podjęcie pracy już w czasie

studiów i równoległe zdobywanie doświadczenia zawodowego, a także działania dodatkowe, takie jak aktywność w kołach naukowych.

Uzasadnienia dla takich wyborów można szukać także w koncepcjach motywacji, które starają się wyjaśnić, dlaczego ludzie decydują się na określone działania. Wydaje się, że dla wyjaśnienia tego, w jaki sposób studenci decydują się kierować swoim przebiegiem studiów, a więc, jaka strategia studiowania może okazać się dla nich najbardziej atrakcyjna, najbardziej adekwatna jest koncepcja oczekiwań stworzona przez Victora Vrooma (Foster, 2007). Koncepcja oczekiwań stara się opisać to, w jaki sposób jednostki wybierają dane działanie spośród większej liczby dostępnych im opcji i możliwości. Kluczowe są w niej pojęcia oczekiwania, instrumentalności oraz wartości. Punktem wyjścia koncepcji jest stwierdzenie, że ludzie preferują pewne cele w zestawieniu z innymi. Wartość danego celu dotyczy uczuć jednostki wobec określonego rezultatu. Najbardziej pozytywnie wartościowane są rezultaty, które wiążą się z możliwością osiągnięcia także innych pozytywnych celów, czyli w postrzeganiu jednostki charakteryzują się wysoką instrumentalnością dla tych celów. W przypadku studentów rezultatem takim może być zatem wypracowanie odpowiedniego poziomu własnej konkurencyjności na rynku pracy już w czasie studiów, który jest instrumentalny w stosunku do możliwości realizacji wielu celów. Kolejnym elementem jest oczekiwanie, czyli postrzegana przez jednostkę relacja pomiędzy własnymi działaniami a pożądanym rezultatem. Jeśli jednostka jest przekonana o tym, że dane działanie doprowadzi do pozytywnych rezultatów, zwiększa się poziom siły motywacyjnej do zaangażowania się w dane działanie i działanie takie staje się atrakcyjniejsze niż inne opcje i możliwości. Jednocześnie jednostka ma także gotowość włożenia w dane działanie większego wysiłku.

Jak podkreślono w poprzedniej części artykułu, studenci mogą nie mieć przekonania co do tego, że zdobycie całej wiedzy składającej się na program studiów doprowadzi do osiągnięcia wartościowego celu. Bardziej do tego celu przybliżyć powinno podjęcie dodatkowych działań i podzielenie własnego czasu i wysiłku pomiędzy konkurencyjne możliwości, zostawiając dla studiów tyle uwagi, ile wymaga w miarę bezproblemowe poradzenie sobie na nich przy uwzględnieniu własnych mocnych i słabych stron. Koncepcja Victora Vrooma, choć współcześnie przywoływana raczej w kontekście zachowań ludzi w organizacji, z powodzeniem może być wykorzystywana do opisywania wyborów dokonywanych przez studentów. Ponadto, koncepcja była weryfikowana właśnie w badaniach prowadzonych na studentach kończących studia. W badaniu tym sprawdzano, czy można przewidzieć wybór pracodawcy przez studentów znając wartościowe dla nich życiowe cele (jak na przykład wysokie zarobki lub możliwość zasłużenia się dla dobra społeczeństwa) oraz sprawdzając, jak bardzo ich zdaniem praca w poszczególnych organizacjach może być instrumentalna wobec osiągnięcia tego celu. Dla każdej z organizacji obliczono indeks pokazujący postrzeganą zależność pomiędzy wartościowymi celami, a instrumentalnością. Indeks ten okazał się

w dużym stopniu pomocny w przewidywaniu wyboru pracodawcy przez przyszłego absolwenta. Drugie badanie stanowiące jego kontynuację i zrobione kilka lat po zatrudnieniu również potwierdziło zależność pomiędzy dokonywanymi wyborami, postrzeganą atrakcyjnością celu i możliwością osiągnięcia go. Koncepcja ta pozwala zatem przewidywać realne wybory dokonane przez studentów, a w kontekście obecnych rozważań została przedstawiona jako teoretyczne poparcie dla argumentu dotyczącego możliwości dokonywania przez studentów strategicznych wyborów kładących nacisk na dzielenie własnego zaangażowania pomiędzy studiowanie oraz inne działania w okresie poprzedzającym wejście na rynek pracy.

W związku z zarysowanym tłem problemowym istotnym zagadnieniem badawczym staje się weryfikacja tego, w jaki sposób studenci kierują swoim procesem studiowania, czyli jaką strategię studiowania obierają. Próba wyodrębnienia i opisanie strategii studiowania wymaga zebrania informacji od studentów, którzy są na końcowym etapie studiów i w związku z tym są w stanie sięgnąć do niedawnych doświadczeń opisując, czego wymagały od nich studia. Jeśli bowiem istnieją sposoby na studiowanie, które optymalizują ten proces i pozwalają na podział zasobów pomiędzy wysiłki nakierowane na działania niezbędne do uzyskania wyników pozwalających na zaliczenie kolejnych semestrów studiów i działania dodatkowe, będą one miały swoje odzwierciedlenie w deklaracjach dotyczących tego, co dla poradzenia sobie na studiach jest priorytetowe. Uzyskanie takich rezultatów pozwoli dodatkowo określić, czy istnieje jedna zunifikowana strategia studiowania, czy też jest ich więcej. Istotne jest także porównanie tego, w jaki sposób priorytetowość poszczególnych elementów wiedzy postrzegana jest przez osoby rozpoczynające studia. Jeśli bowiem wskazują one priorytety w podobny sposób, wykazują też podobne strategie studiowania. W takiej sytuacji można mówić o optymalizowaniu procesu studiów już od pierwszego semestru i tym samym o kładzeniu nacisku na wybrane elementy wiedzy, uznane za najistotniejsze. Autorzy artykułu postawili zatem trzy pytania badawcze, na które poszukiwali odpowiedzi w przeprowadzonych badaniach:

1. Jak swój proces studiowania postrzegają studenci kończący studia, czyli jakie i jak wiele wskazują istotnych elementów czy obszarów wiedzy niezbędnej do poradzenia sobie na studiach?
2. Jakie strategie studiowania można wyróżnić analizując sposób wskazywania priorytetowych elementów wiedzy przez osoby kończące studia?
3. Czy osoby dopiero rozpoczynające studia różnią się strategiami studiowania od tych, które studia kończą?

4. Metodyka i wyniki przeprowadzonych badań

Badanie mające za zadanie uzyskanie odpowiedzi na sformułowane pytania obejmowało cztery etapy:

1. Punktem wyjścia było zebranie informacji dotyczących obszarów wiedzy uważanych przez osoby kończące studia za kluczowe dla ich ukończenia. Następnie zebrane informacje zostały poddane analizie i zagregowane.
2. Studenci kończący studia zostali poproszeni o porangowanie ich zgodnie z tym, w jakim stopniu są priorytetowe dla ukończenia studiów.
3. Na podstawie tak uzyskanych danych zostały wyróżnione i nazwane przez autorów określone strategie studiowania kładące nacisk na różne obszary wiedzy.
4. Na ostatnim etapie sprawdzono, jaką wagę zidentyfikowanym elementom wiedzy nadają studenci dopiero rozpoczynający studia. Sprawdzono także, czy powszechność występowania poszczególnych strategii jest wśród nich porównywalna z powszechnością wśród osób kończących studia.

W pierwszej części obecnego badania studenci ostatniego semestru pełnili rolę sędziów kompetentnych mając za zadanie zidentyfikowanie najistotniejszych elementów wiedzy, czyli takich, które są niezbędne do tego, żeby poradzić sobie na studiowanym przez nich kierunku. W naukach społecznych zwyczajowo metoda sędziów kompetentnych wykorzystywana jest do tego, aby dokonać oceny zebranego materiału badawczego przez osoby będące ekspertami w danej dziedzinie i dzięki temu uzyskać trafną ocenę (Lavrakas, 2008), niezależną od autora badania, który jest podatny na działanie tak zwanego efektu potwierdzenia i poszukuje selektywnie informacji potwierdzających wysunięte hipotezy. W przypadku opisywanego badania metoda została zmodyfikowana do jego celów. Osoby badane występowały bowiem w roli ekspertów oceniających, na co należy położyć nacisk, aby z powodzeniem osiągnąć końcowy etap studiów, czyli być na ich ostatnim semestrze. Tak dokonane oceny posłużyły na dalszym etapie do wyodrębnienia określonych strategii studiowania.

W opisywanej części badania wzięło udział 31 osób. Miały one za zadanie wypisać na podstawie własnego doświadczenia obszary wiedzy, które uznają za istotne dla poradzenia sobie na studiach. Uczestnikom badania nie narzucono żadnych limitów co do liczby kategorii oczekiwanych czy pożądaných przez badaczy. Celem tej części badania było bowiem zidentyfikowanie wszystkich obszarów, które studenci ostatniego semestru spontanicznie uznają za istotne. Studenci zidentyfikowali dwadzieścia istotnych elementów wiedzy, które następnie zostały połączone w sześć kategorii. Kategorie były tworzone przez autorów w procesie łączenia w ramach jednej kategorii elementów wiedzy nazwanych w sposób wskazujący na ich znaczeniową bliskość. Na przykład określenia „Poszerzona znajomość matematyki”, „Wiedza matematyczna” i „Podstawowa wiedza matematyczna” zostały połączone wewnątrz wspólnej kategorii nazwanej przez autorów „Znajomość matematyki”, a elementy „Wiedza ogólna o sytuacji na rynku”, „Znajomość zagadnień z ekonomii” oraz „Wiedza o rynku pracy” zostały połączone w kategorii, której nadano nazwę „Wiedza ekonomiczna”. W wyniku tak

dokonanej agregacji powstało następujące sześć kategorii stanowiących podstawę dalszych badań:

1. Wiedza ogólna
2. Znajomość języka obcego
3. Wiedza ekonomiczna
4. Znajomość matematyki
5. Znajomość innych przedmiotów ścisłych
6. Wiedza dotycząca funkcjonowania przedsiębiorstw

Należy zauważyć, że wśród wyodrębnionych kategorii istnieje znaczeniowa bliskość trzech par stanowiących określone obszary wiedzy. „Wiedza ekonomiczna” oraz „Wiedza dotycząca funkcjonowania przedsiębiorstw” są podobne w takim sensie, że odnoszą się do wiedzy ekonomiczno-menedżerskiej. „Znajomość matematyki” oraz „Znajomość innych przedmiotów ścisłych” w największym stopniu związane są z inżynierskim charakterem kierunku studiów. „Wiedza ogólna” oraz „Znajomość języka obcego” są z kolei elementami związanymi w największym stopniu z wiedzą ogólną.

Tak uzyskane kategorie były w drugim etapie opisywanego procesu badawczego prezentowane innej grupie studentów ostatniego semestru studiów ($n = 30$). Również oni występowali w roli sędziów kompetentnych mając za zadanie określenie priorytetowości każdego ze zidentyfikowanych i opisanych powyżej obszarów wiedzy, czyli każdej z sześciu kategorii. Uczestnicy badania otrzymywali listę kategorii i proszeni byli o nadanie im rang od najważniejszej (ranga 1) do najmniej ważnej (ranga 6) dla osiągnięcia celu, jakim jest poradzenie sobie na studiach.

W trzecim etapie tak uzyskane dane zostały wykorzystane do zidentyfikowania odmiennych strategii studiowania, które rozumiane są przez autorów jako sposób na realizację długofalowego celu, jakim jest pomyślne ukończenie poszczególnych semestrów studiów poprzedzających semestr ostatni. Autorzy badania wyróżnili w ten sposób strategie czyste, mieszane oraz strategię eklektyczną. Sposób ich wyodrębnienia opisany jest poniżej.

I. Strategie czyste to strategie, których właściwością jest uznanie jednego obszaru wiedzy za najbardziej istotny. Ocena taka została zoperacjonalizowana przez autorów jako nadanie dwóm pokrewnym elementom wiedzy rang, których suma jest nie wyższa niż 4 (im niższa suma, tym za ważniejsze zostały uznane te elementy). Wyróżnione zostały pośród nich trzy strategie:

- Strategia 1 (skoncentrowana na przedmiotach ścisłych) – osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią jako priorytetowe elementy wiedzy wskazywały „znajomość matematyki” oraz „znajomość innych przedmiotów ścisłych”.
- Strategia 2 (skoncentrowana na zagadnieniach ekonomiczno-menedżerskich) – osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią jako

priorytetowe elementy wiedzy wskazywały „wiedzę ekonomiczną” oraz „wiedzę dotyczącą funkcjonowania przedsiębiorstw”.

- Strategia 3 (skoncentrowana na zagadnieniach ogólnych) – osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią jako priorytetowe elementy wiedzy wskazywały „wiedzę ogólną” oraz „znajomość języka obcego”.

II. Strategie mieszane to strategie, których właściwością jest uznawanie za podobnie istotne dwóch elementów wywodzących się z każdej z dwóch odmiennych strategii czystych. Ocena taka została zoperacjonalizowana jako nadanie przez osobę badaną elementom wywodzącym się z dwóch odmiennych strategii rangi przekraczające 4, ale nie przekraczające 6. Podejście takie w większym stopniu niż kierowanie się strategią czystą związane jest z kładzeniem nacisku na zdobycie wszechstronnej wiedzy, choć dotyczy ona jedynie dwóch z trzech wyróżnionych obszarów wiedzy. Wyróżnione zostały pośród nich trzy strategie:

- Strategia 1+2 (skoncentrowana na przedmiotach ścisłych i zagadnieniach ekonomiczno-menedżerskich). Osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią przypisały elementom wiedzy „znajomość matematyki” oraz „znajomość innych przedmiotów ścisłych” rangi w taki sposób, że ich suma wynosi 5 lub 6 i w taki sam sposób przypisały rangi elementom „wiedza ekonomiczna” oraz „wiedza dotycząca funkcjonowania przedsiębiorstw” (suma tych rang także wynosi 5 lub 6).
- Strategia 1+3 (skoncentrowana na przedmiotach ścisłych i zagadnieniach ogólnych). Osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią przypisały elementom wiedzy „znajomość matematyki” oraz „znajomość innych przedmiotów ścisłych” rangi w taki sposób, że ich suma wynosi 5 lub 6 i w taki sam sposób przypisały rangi elementom „wiedza ogólna” oraz „znajomość języka obcego” (suma tych rang także wynosi 5 lub 6).
- Strategia 2+3 (skoncentrowana na zagadnieniach ekonomiczno-menedżerskich i zagadnieniach ogólnych). Osoby zakwalifikowane jako kierujące się tą strategią przypisały elementom „wiedza ekonomiczna” oraz „wiedza dotycząca funkcjonowania przedsiębiorstw” rangi w taki sposób, że ich suma wynosi 5 lub 6 i w taki sam sposób przypisały rangi elementom „wiedza ogólna” oraz „znajomość języka obcego” (suma tych rang także wynosi 5 lub 6).

III. Strategia eklektyczna to strategia, która opiera się o najpełniejsze łączenie poszczególnych obszarów wiedzy, a zatem dotycząca osób, które wskazują na priorytetowość zagadnień wywodzących się z różnorodnych obszarów. Jako kierujący się tą strategią zostali zakwalifikowani uczestnicy badania, których nie zakwalifikowano do żadnej ze strategii czystych i mieszanych nie wskazując na priorytetowość jedynie jednego lub dwóch obszarów. Ta strategia może zostać uznana za realizującą w największym stopniu wszechstronne cele

procesu kształcenia poprzez rozwijanie przyszłych absolwentów we wszystkich dziedzinach.

Ostatni, czwarty etap badań obejmował sprawdzenie sposobu, w jaki osoby rozpoczynające studia postrzegają priorytetowość poszczególnych elementów wiedzy będąc dopiero na początku drogi do ukończenia studiów oraz czy rozkład sposobów rangowania wskazujących na określoną strategię studiowania jest u nich podobny do tego, jaki można zaobserwować u studentów ostatniego semestru. W tej części badania wzięło udział 176 studentów pierwszego semestru. Badanie zostało przeprowadzone w jego pierwszym miesiącu.

Dokonane przez studentów wybory i sposób ich zakwalifikowania zarówno przez grupę osób kończących studia, jak osoby dopiero je rozpoczynające są przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Zagregowane struktury wyborów strategicznych

Strategie	Sędziowie kompetentni		Początkujący studenci	
	[n]	[%]	[n]	[%]
Czyste	15	50	85	48
mieszane	7	23	35	20
eklektyczna	8	27	56	32
Łącznie:	30	100	176	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników badań.

Najczęściej wybieranymi zarówno przez sędziów kompetentnych, jak i przez początkujących studentów strategiami były te, które można zaliczyć do kategorii strategii czystych, czyli takich, w których nacisk kładziony jest na jedną kategorię czy obszar wiedzy. Co ciekawe, bardzo podobnie proporcja wyborów strategii czystych rozkłada się w przypadku osób, które dopiero rozpoczynają studia. Nieznacznie także różnią się od siebie częstości wybierania strategii mieszanej i eklektycznej w analizowanych grupach. W celu sprawdzenia czy można mówić o podobieństwie dokonanych przez obie grupy wyborów zastosowano test niezależności χ^2 . Wynik testu wyniósł 0,83, $p = n.i.$ Wynik ten jest nieistotny statystycznie, co świadczy o tym, że między analizowanymi grupami nie występują istotne różnice, a zatem można mówić o tożsamyh rangowaniach dokonanych przez osoby kończące i rozpoczynające studia. Wynik ten wskazuje na fakt, że kładzenie nacisku na różnorodne elementy nie jest konieczne dla poradzenia sobie na studiach widzianych retrospektywnie z perspektywy osób je kończących, a także nie znajduje się w sferze przewidywanych wyzwań związanych z procesem studiowania w przypadku osób rozpoczynających studia.

5. Znaczenie i dyskusja dotycząca uzyskanych wyników badań własnych

W ramach przeprowadzonych badań uzyskano interesujące wyniki dotyczące z jednej strony treściowego aspektu strategii studiowania, czyli konfiguracji elementów istotnych z punktu widzenia studentów oraz częstości ich wyboru, z drugiej natomiast zbieżności strategii w grupach osób kończących i rozpoczynających studia.

W ramach analizy pierwszego wyniku warto zwrócić uwagę na fakt, że wśród zestawień dokonywanych przez studentów rangowań najczęściej występującymi strategiami są strategie czyste, które polegają na kładzeniu nacisku na jeden obszar wiedzy i postrzeganiu go jako najistotniejszy. Wydaje się, że takie strategie studiowania mogą być uznane za najbardziej efektywne, jeśli za cel osoby studiującej uznamy opieranie się na swoich mocnych stronach i/lub kompensowanie stron słabych w drodze do uzyskania upragnionego dyplomu. Jednocześnie strategia taka jest powiązana z ryzykiem niepełnego zrealizowania wszystkich zakładanych efektów kształcenia. Wynik ten może być uznany za pokazujący, w jaki sposób studenci radzą sobie z nakreślonym we wstępie dylematem dotyczącym systemu edukacyjnego. Z jednej strony studiowanie po prostu się opłaca, jeśli popatrzymy na nie pod kątem tego, jakie możliwości posiadanie dyplomu uczelnie stwarza na rynku pracy, z drugiej natomiast niekoniecznie musi się opłacać studiowanie w sposób maksymalizujący prawdopodobieństwo realizacji wszystkich założonych efektów kształcenia czy zdobycia pełnej wiedzy zakładanej w programie studiów. Warto zatem jest być absolwentem uczelni, ale niekoniecznie wartościowe musi być dążenie do posiadania wszystkich elementów wiedzy, jakie składają się na program studiów. Istniejące w publicznej dyskusji i dość powszechnie wyrażane przekonanie o małej przydatności rezultatów kształcenia akademickiego w życiu zawodowym na pewno w niemałym stopniu może przyczyniać się do podejmowania przez studentów takich wyborów.

Drugim ciekawym wynikiem jest zbieżność rangowań i tym samym strategii wśród studentów kończących i zaczynających studia, czyli zbieżność ocen tych, którzy dokonywali retrospektywnej i prospektywnej oceny istotnych na studiach elementów wiedzy. Zdaniem autorów ocenę dokonaną przez osoby kończące studia można uznać za trafny wyznacznik tego, co jest istotne, gdyż oparte jest na doświadczeniu osób, które na studiach sobie rzeczywiście poradziły. Sposób dokonania przez nich oceny, czyli przewaga występowania strategii czystych wskazuje z kolei raczej na opieranie się w sposobie studiowania na działaniach związanych z wykorzystaniem własnych mocnych stron lub kompensacji obszarów będących stroną słabą. Znaczne podobieństwo sposobu rangowania u początkujących studentów wydaje się stanowić dalsze potwierdzenie tej tezy. Początkujący studenci w swoim wyborze, który w sposób oczywisty nie może być oparty na doświadczeniu, muszą kierować się świadomością własnych zdolności

i ograniczeń, gdyż słabe strony mogą urastać do rangi obszarów kluczowych dla ukończenia studiów.

Wydaje się, że oba te wyniki rozważane łącznie wskazują na to, że studenci podejmują strategiczne decyzje o tym, jak będą studiować w sposób, który jest efektywny pod kątem celu, jaki mogą osiągnąć, a do tego decyzję taką podejmują już na początku studiów. Można znów powrócić do tez Alvessona (2013), który twierdzi, że w dobie umasowienia i upowszechnienia edukacji wyższej dają znać o sobie zjawiska negatywne, związane z coraz mniejszą zdolnością uczelni do kształtowania absolwentów w sposób gwarantujący nabycie przez nich wszechstronnej wiedzy. Opisane w niniejszym artykule wyniki stanowią mogą przyczynę do dyskusji o zmieniającym się znaczeniu uczelni wyższych. W obecnych czasach, kiedy w Polsce studiuje większy odsetek absolwentów szkół średnich niż kiedykolwiek dotychczas, dyskusja ta staje się tym istotniejsza. Wydaje się, że uczelnie będą musiały same udzielić odpowiedzi na pytanie dotyczące tego, czy istnieje inny niż dotychczas sposób zadbania o to, żeby absolwenci z jednej strony byli konkurencyjni na rynku pracy, a z drugiej by postrzegali jako istotną wszechstronną wiedzę związaną z różnymi aspektami ich studiów. Wydaje się bowiem, że obecnej sytuacji nikt nie postrzega jako optymalnej: wykładowcy dostrzegają obniżenie ambicji studentów, studenci postrzegają wartość swoich studiów przez pryzmat możliwości uzyskania dyplomu, a pracodawcy deklarują, że absolwenci nie są przygotowani do radzenia sobie z wyzwaniami współczesnych organizacji. Zweryfikowany w wyniku opisanych w obecnym artykule badań sposób studiowania przejawiający się wyborem jednej z wyróżnionych strategii stanowi przejaw tego, jak w obecnych warunkach radzą sobie studenci. Dodać należy, że dokonywane przez nich wybory mogą wydawać się w obecnej sytuacji najlepsze z możliwych, lecz, zgodnie z opiniami absolwentów, pracowników uczelni i pracodawców, nie dają one rezultatów, które można określić mianem satysfakcjonujących. Warto zwrócić uwagę na fakt, że badania opisane w niniejszym artykule zostały przeprowadzone na stosunkowo niewielkiej próbie studentów jednego kierunku i w związku z tym powinny zostać rozszerzone, aby móc ich wyniki w sposób uprawniony generalizować na szerszą populację.

Bibliografia

1. Alvesson M. (2013). *The triumph of emptiness: Consumption, higher education, and work organization*. OUP Oxford
2. Brooks L., Betz N. (1990). Utility of expectancy theory in predicting occupational choices in college students. *Journal of Counseling Psychology*, nr 37, s. 57–64.
3. Czarnik S., Turek K. (2014). *Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Warszawa
4. Foster J. (2007). *Motywacja w miejscu pracy*. [w:] *Psychologia pracy i organizacji*, N. Chmiel (red.), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Gdańsk, s. 342–344.
5. Główny Urząd Statystyczny (2014). *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 roku*. Warszawa

6. Główny Urząd Statystyczny (2018). *Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.* Warszawa, Gdańsk
7. Klesyk A. (2012, kwiecień 23). Szukamy tych, którzy myślą samodzielnie. *Gazeta Wyborcza*.
http://wyborcza.pl/1,75968,11593341,Prezes_PZU_Szukamy_tych_ktorzy_mysla_samodzielnie.html, dostęp 12.04.2019
8. Kocór A., Strzebońska A. (2014). *Zapotrzebowanie na pracowników*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Warszawa.
9. Lavrakas P.J. (2008). *Encyclopedia of survey research methods*. Sage Publications.
10. Lord C., Ross L., Lepper M. (1979). Biased assimilation and attitude polarization: The effect of prior theories on subsequently considered evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*. nr 37, s. 2098–2109.
11. Vroom V. (1966). Organizational choice: A study of pre- and post-decision making processes. *Organizational Behavior and Human Performance*. nr 1(2), s. 212–225.

HOW MUCH KNOWLEDGE IS WORTH PURSUING DURING HIGHER EDUCATION? STUDYING STRATEGIES ON THE EXAMPLE OF MANAGEMENT STUDENTS OF GDANSK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Abstract

Statistical data regarding the situation of graduates (e.g. the ease of finding a job, initial salary) indicate that the decision to study at a university can be perceived as fully rational. At the same time in the face of criticism regarding the higher education system, a university degree may become the most important profit from studies in students' perception. The article presents quantitative and qualitative research conducted by the authors in order to identify studying strategies pursued by students. We used the method of expert raters – they were last semester students, who indicated ($n = 31$) and ranked ($n = 30$) the knowledge necessary to be successful during studies. The information obtained from them was used to identify possible study strategies, which were later evaluated by students who were at the beginning of their studies ($n = 176$). The results indicate that students prefer strategies that put emphasis on only selected knowledge elements. Additionally, strategy choices indicated by students that start their higher education are identical to choices indicated by those that finish their studies i.e. students in their last semester. In the authors' opinion, obtained results can be used in educational practice, for example in order to create more individualized study paths.

Key words: higher education, studying strategies, mixed methods research, management students.